

# בענין ערב פסח שחל בשבת - שיעור 557

## I. ידיעות חשובות בענינינו

(א) **עייץ בשו"ע** (ת"ע - ז) דתענית בכורות נדחה אמנם הרמ"א כתב שיש לנהוג כסברא ראשונה בשו"ע דלהתענות ביום ה'

(ב) **עשיית מלאכה בערב שבת** להתוספות ולהרא"ש ולהר"ן מותר שאז אין זמן הקרבת קרבן פסח הואיל וקי"ל דקרבן פסח דוחה שבת אמנם לרש"י (פסחים ג.) אסור כדי שלא יטרד במלאכתו וימנע מהכנת צרכי הפסח ולכן אם ישתדל להכין צרכי הפסח כראוי מקודם מותר בעשיית מלאכה (ביאור הלכה תס"ח - ד"ס מחנות שו"ת יחזקאל דעת ח - ח"ס)

(ג) **שינויים התותבות** אין צריך הגעלה כמו בכל ימות השנה דאין מי שיחמיר להגעיל בין מאכלי בשר וחלב ולנקות השניים מחמץ בשבת זו עייץ באג"מ (ח - ק"ג) דמותר אם מנקה בלא טוט פעיסט בהבראש המאוחד לשבת וגם ישטוף רק בצונן ושלא ללחלח במים מקודם מחשש סחיטה ולא לרחוץ הבראש בשביל מחר ושניים תותבות מותר לערות עליהם מים רותחים מכלי ראשון ואין בו משום איסור תיקון מנא דבתוך מעל"ע חמץ צונן אינו אלא חומר

II. **אכילת מצה ערב פסח שחל בשבת** - מקור הלכה זו בירושלמי (פסחים פרק ו הלכה ב) שכל האוכל מצה בערב פסח כאילו בא על ארוסתו בבית חמיו ויש ו' דעות בדבר

(א) **דעת הרז"ה וסעיתו** שאין לאסור אכילת מצה בע"פ אלא משעת איסור של החמץ ממש משש שעות ולמעלה וכ"כ הרא"ש (פסחים ג - ז) ומדרבנן אסור משעה חמישית

(ב) **דעת הרמב"ן** (צמלחמות פסחים סוף פרק ג) לאסור מליל י"ד והלאה וכ"כ המג"א בשם הר"ן

(ג) **דעת הרמב"ם** (סוף פרק ו) דמצה אסור כל יום ערב פסח והאוכל מצה לוקין אותו עד שיצא נשמתו אבל בליל י"ד מותר

(ד) **ועוד שמצינו בתוספות רי"ד** (פסחים ז"ט) שדוחה לגמרי דברי הירושלמי מהלכה וס"ל להתיר אכילת מצה בע"פ ועייץ שו"ת יחזקאל דעת ח - ח"ס

(ה) **המאירי** (פסחים ז"ט): כתב שמצה שנעשה ע"י גוים בפני ישראל או שנעשה דוקא שלא לשמה מותר לאכול מהם בערב פסח שחל בשבת דהשימור אינו רק משום חמץ אלא צריך לשמה ולכן אין יוצאין בהם חובת מצה בליל פסח אמנם דעת הרא"ש (פסחים מ.) ורב האי דצריך רק שימור מחימוץ ולכן הוי מצה כשרה ואיברא לדעת הרא"ש האיסור דבועל הארוסתו בבית חמיו הוא מחצות היום מ"מ המנהג אינו כן (שו"ת מנחת יצחק ח - ל"ז פסקי תשובות תמ"ז - ג)

(ו) **השו"ת הריב"ש** (ת"ז) כתב דמצה מבושלת מותר כל היום ערב פסח כיון שאין יוצאין בה ידי חובה בליל פסח (שער הציון תמ"ז - ח בשם החיי אדם) אמנם הגר"א כתב לדעת הרמב"ם דיוצא במצה מבושלת ובמי פירות החיוב דמצה ואסור לאכלם ביום של ערב פסח ואנו לא פסקינן כן לאכול מצה מבושלת וכן מצה שנעשה ע"י גוים ערב פסח ללחם משנה

**למעשה**) עייץ באג"מ (ח - ק"ה) "ובסעודת ערבית כיון שלרוב הפוסקים ליכא איסור בליל י"ד אין למחות באלן שבשביל מצות סעודת שבת יאכלו מצה אבל מהראוי להחמיר כיון שלמג"א אסור גם בליל י"ד"

## III. אכילת מצה שנילושה בביצים ערב פסח שחל בשבת -

(א) **עייץ בשו"ע** (תמ"ז - ח) ומבערים הכל לפני השבת ומשיירין מזון ב' סעודות לצורך השבת ובסעודה ג' עושה כמצה עשירה ורמ"א מגיה דסעודה ג' במיני פירות או בשר ודגים אבל בבית יוסף כתב טעם דבימי חז"ל לא יעץ לאכול מצה עשירה "דכיון דאין סיפק בידי כל אדם לעשות מצה עשירה לכל ג' סעודות שבת לא אטרחו רבנן"

(ב) **עייץ בשו"ת לב חיים** (ז - פ"ח) דמבואר מדברי הבית יוסף (תמ"ד) דיכול לעשות מצה עשירה ויקיים מצות ג' סעודות וגדר וסייג טוב משום (c) שמא ישארו פירורי לחם (ג) שמא יתן הפת לגוי על מנת לצאת לרה"ר (ג) יהיו המאכלים החמץ צוננים (ג) אין בו כל כך ישוב הדעת ועונג שבת אם חמץ על שלחנו (ה) וקודם שעה חמישית אין חשש מחמץ (לרש"י בלא מים ולר"ת אפילו במים פסחים ל"ה:) עייץ בשו"ע (תס"ז - ד) ובערה"ש (ה - ו) ובמ"ב (סקט"ו) וכ"כ בשו"ת תעלומות לב (ח - ד) ובספר חק לישראל

(ג) **בשנת תשי"ד - חל ע"פ בשבת** וועד הרבנים דבראנקס מפרסים מודעה בעתונות לאכול מצה עשירה בשבת משום המכשלים הנמצאים באכילת חמץ והיה מחלוקת גדולה על פרסום זה

1. **בספר ערב פסח שחל בשבת** (דף ל"ח) שהביא מהגאון רב יקותיאל גרינולד דאין אנו יכולים לשנות דעת השו"ע (תמ"ז - ח) דאוכלים ב' סעודות ממאכלי חמץ וראיות משחיטה, נדה, ובית הכנסת

2. והביא גם כן דברי רב משה ראזין לאסור משום דאיכא ספק ספיקא לאיסורא ספק אפשר דיוצאין גם במצה עשירה אליבא דירושלמי (פסחים 3 - ז) שחולק על הבבלי ואפילו אם אין יוצאין שמא הנילושה במי ביצים הוי כמצה עניה ולא מצה עשירה וכדעת הרמב"ם

(ד) עיין באותו רמב"ם (פרק ו מחמץ ומצה - ה) דיוצאין במצה שלשה במי פירות ידי חובת מצה בלילה ובעה"ש (תס"ז - ה - ו) דלרמב"ם מצה עשירה לא מקרי רק בייץ, בשמן, בדבש, ובחלב ולא במי פירות וא"כ יש לאסור לאוכלו בע"פ

(ה) באג"מ (ה - קנ"ה ד"ה ועיין צ"ע"ת) דרוב הראשונים חולקין על הרמב"ם וכן פסק השו"ע (תס"ז - ז) שלא כהרמב"ם וממילא יש ספק ספיקא להקל על איסור דרבנן (כ) דרוב ראשונים חולקין על הרמב"ם (כ) דיש כמה ראשונים דסברי שאיסור אכילת מצה הוא רק מזמן איסור חמץ ואילך ואין מקום להתמיר תרי חומרות באיסור דרבנן

(ו) בשו"ת נודע ביהודה (ה - כ"א צ"ט) ובאמת מעוד אני תמה על רמ"א דעכ"פ לשום דעה ליכא בנוקשה חשש איסור תורה בע"פ ולמה חשש בדבר שהוא דרבנן לדעה יחידית היא דעת רש"י (פסחים ל"ו) ואלמלא שכבר הורה ראש המורים שהוא הרמ"א לאיסור אפילו בערב פסח הייתי מתיר מצה עשירה כל היום בע"פ ועכ"פ אני מורה דעד חצות היום אפילו לרמ"א מותר מצה עשירה"

(ז) וצריך ליתד לסעודות שבת כלים מיוחדים לשימוש חד פעמי משום חשש של הרמ"א (תס"ז - ז) שמי פירות מחמיצים וממהרים להחמיץ וכן מחשש עירוב בהן מעט מים וזה הובא בספר ערב פסח שחל בשבת בשם הגרשו"א

(ח) יש אומרים שהמצות שנקרא egg matzo הם נעשים ממי תפוחים שיש עליהם לחלוחית של מים קודם שנטחן לכן המצות הם חמץ נוקשה ושמעתי מרב מנשה קליין דא"כ אסור לאכלן ואפילו להשהותם בזמן איסור חמץ אמנם שמעתי מרב דוד פיינשטיין שאין איסור בדבר ואבאר

### IV. אכילת סעודה שלישית ערב פסח שחל בשבת

(א) שו"ע (ר"ז - ה) סעודה שלישית צריך לעשותה בפת (טור בשם תוספות סוכה כ"ז) וי"א שיכול לעשותה בכל מאכל העשוי מאחד מחמשת המיני דגן (רא"ש ש"ס) וי"א אפילו בשר ודגים ולא פירות (תוספות ש"ס) וי"א דאפילו בפירות (ר"ן ש"ס י"ז) וסברא ראשונה עיקר (רמ"א) וע"פ שחל בשבת שא"א לו לאכול פת לאחר מנחה עושה בפירות או בשר עיין ברמ"א (תמ"ז - ה)

(ב) משנה ברורה (תמ"ז - ה) שהביא שיטת הגר"א שיחלק סעודת שחרית של פת לשנים וצריך להפסיק איזה שהות כדי שלא יהיה בכלל ברכה שאינה צריכה וזה כנגד שיטת תוספות (ש"ס ק"ח) ושו"ע (ר"ז - ז) זמן סעודה שלישית משש שעות ומחצה כתוספות ושו"ע (ר"ז - ג) פסק כהרא"ש (צ"ט צ"ז - ז) דיכול לחלק את הסעודה לצורך סעודה שלישית והמנהג היותר טוב לחלק הסעודה ולאכול בשר או פירות אחר מנחה גדולה

(ג) יש נוהגין לאכול קניידליך אחר מנחה גדולה מ"ב (ח) בשם דה"ח וח"א

(ד) ויש נוהגין לאכול מצה מבושלת אחר מנחה גדולה עיין שער הציון (תמ"ז - ה) ושו"ת יחיה דעת (ה - ה"ז)

(ה) עיין במג"א (תמ"ז - ז) שכתב הש"ל"ה בשם הזוהר שרבי שמעון בן יוחאי היה עוסק בתורה בשבת זו במקום סעודה שלישית והגר"א כתב בשם הזוהר דסעודה שלישית בשבת זו נדחית מכל וכל אבל אין הזמירות נדחית

(ו) רב משה לא אכל סעודה שלישית כשיטת הגר"א

### V. הערות

(א) המחלק סעודתו לשנים כמה זמן ישהה בין סעודה לסעודה דעת החזו"א במכתבים (קפ"ח) שהשיעור חצי שעה והחמד משה (תמ"ז - ו) כתב שהוא הילוך ד' אמות והט"ז (ר"ז - ז) כתב שיפסיק מעט בדברי תורה או בטיוול דהיינו שיצא חוץ לביתו ועיין במ"ב (ר"ז - סקט"ו) דלא חיישינן שגורם ברכה שא"צ כיון שמוכרח לעשות כן משום סעודה ג' שתהיה כדין ועיין במ"ב (תמ"ז - סק"ח)

(ב) ויש שמתחילים סעודת שבת בחדר א' ומקדשים ואוכלים שם חמץ ואח"כ אוכלים כל הסעודה שנתבשלו בכלים של פסח בחדר ב' וצריך לחזור לאכול כזית פת בחדר א' ולברך שם ברכת המזון דיש מתירין לצורך מצוה עוברת (רמ"א קט"ה - ז ובכה"ל ש"ס ושו"ת מנחת יצחק ו - פ"ח) ויש חולקים על כל הנ"ל וסוברים שאין צריך לחזור ולברך במקום שאכל פת ומברך בחדר ב' (חזו"א כ"ז - ז ושו"ת חשב האפוד ג - י) דכן דעת הרשב"א

(ג) הקם מאוחר ולא יספיק לאכול חמץ לסעודת שבת נראה שיש להתיר לומר לנכרי לבשל מצה לקיים לחם משנה דבישול אחר אפיה אינו אלא חומרא וצ"ע